

Кравчук О., Марценюк Н. Невтомний трудівник на освітньо-мистецькій ниві (М. Тростогон) / О.Кравчук, Н. Марценюк // Перша Тиврівська науково-краєзнавча конференція / Матеріали конференції, 11 грудня 2015 р., смт. Тиврів Вінницької області. – Вінниця, 2015. – С. 221-238.

Олександр Кравчук, Надія Марценюк

НЕВТОМНИЙ ТРУДІВНИК НА ОСВІТНЬО-МИСТЕЦЬКІЙ НИВІ (М. ТРОСТОГОН)

Серед неординарних особистостей, які вийшли з Тиврівської землі, помітне місце займає постать Михайла Ананійовича Тростогона – педагога, лінгвіста, поета, художника.

Його життєвий шлях відображено в окремих публікаціях [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8] та документальному виданні [9].

Мета статті – висвітлити життєвий шлях, трудові та мистецькі здобутки М. Тростогона.

Михайло Тростогон народився 5 листопада 1920 р. в багатодітній селянській родині в с. Ворошилівці Тиврівського району Вінницької області. Хлопчик змалечку привчався до роботи, з п'яти років пас худобу. Змалку Михайло наслухався народних пісень, казок, переказів. Особливо вразили його розповіді про легендарних козацьких ватажків Вороша і Шила, які захищали від турків і татар підступи до Вінниці. За їх іменами було названо рідне село [10]. Це визначило його інтерес до літератури та мови, які стали його улюбленими предметами. 1936 р. закінчив семирічну школу, багато читав, іноді навіть при нічній свічці.

Другу майбутню професійну справу – німецьку мову – Михайло опановував за допомогою вчителів – етнічних німців. Це був німець, який залишився жити в селі з часів Першої світової війни та німкенья зі знанням семи мов – Юзефина Жилко, яка вийшла заміж за українця. Цінним подарунком – «Російсько-німецьким словником»

під редакцією Шмідта [11] вона рекомендувала батькам Михайла далі вчити сина. Під час Голодомору 1932-1933 рр. родина Михайла змогла вижити лише завдяки батьку, який працював у Гніванському кар'єрі і отримував як робітник хлібний пайок. Про Голодомор М. Тростогон згадував у вірші «Липове листя, липовий цвіт»:

*Надворі лиш тиша та мертва спекота
І сонце палюче стоїть у зеніті...
І хоч би одна десь з'явилась істота
На цьому жорстокому світі!
Собак і котів вже давно всіх поїли,
В хатах і коморах – лиш стогін та пустка.
Хліб вивезли весь або в скиртах згноїли,
Усім нам створивши на смерть перепустку.
Як сили були, скойки в річці шукали
І тим, хто на березі, їх викидали,
Та об каміння, як могли, розбивали
І тут же схопивши, сирими з'їдали.
Наша старша сестра й наша рідная мати
Пішли на світанку поля обробляти,
А батько до світанку поплівсь на кар'єр...
І в хаті – лиш ми і тиша могильна тепер...
І нас п'ятеро біля вікна:
Босі, у дранті й холодні.
Як дожити до вечора нам,
Коли ми завжди голодні?
Вже за десять найстаршому з нас,
А найменшому – тільки за два... [12].*

Повну середню освіту Михайло здобув у сусідньому селі – Потоках. Після цього працював у ній вчителем малювання [13]. Шкільні захоплення спрямували юнака на навчання в Бердичівський учительський інститут (1939-1941 рр.), де він сформувався як особистість. Йому були притаманні такі риси, як розум, надзвичайна працелюбність, делікатність, порядність. Він був вродженим інтелігентом, скромною, доброю людиною. Цінував гумор, яким обдаровував навколишніх людей впродовж життя.

Звичайно, як більшість молоді, вступив у 1940 р. до комсомолу. До червня 1941 р. він закінчив II-й курс російського відділення філологічного факультету. З початком війни у військкоматі йому відмовили в мобілізації через прогресуючу короткозорість. Прагнучи зробити свій внесок у боротьбу з ворогом, він брав участь

у спорудженні в Сутиському лісі майданчика для посадки військових літаків. З початком окупації у вересні-грудні 1941 р. працював вчителем російської мови, читання, історії в 5-6 класах і бібліотекарем в семирічній школі с. Рижавки. Викладання здійснював за радянськими підручниками. Сховані ним книги, видані за радянських часів, румунські жандарми знайшли під час обшуку, школу було закрито, вчителів розігнали. У серпні 1943 р. Михайло вступив до молодіжної підпільної групи в складі 15 осіб в с. Красне Тиврівського району, якою керував місцевий вчитель Л. Литвинов [14]. З метою збору інформації, володіючи румунською мовою, працював статистиком у Краснянському земельному відділі преторії (органу румунського управління) (серпень 1943 - лютий 1944 рр.). Здобуті відомості передавав партизанам. Румунські бланки, «позичені» ним в преторії, слугували рятуванню людей від переслідувань і арештів. Також повідомляв людей про облави, розповсюджував листівки «Радінформбюро», які надходили з підпільної антифашистської організації з м. Вінниці під керівництвом І. Бевза, а також з таємної друкарні «Україна» [15]. Розповсюджувалися і листівки, виготовлені і власними силами підпілля. Не один раз в руки мешканців Тиврівщини потрапляли віршовані листівки М. Тростогона.

Активність Михайла була помічена румунською окупаційною владою. Юнака арештували і відправили до Тираспольської в'язниці, на шляху до якої він застудив легені й відморозив ноги. В суді провини Михайла не змогли довести. У своїх спогадах він таким чином описував цю сторінку свого життя: «В отличии от Могилев-Подольска, где судили за контрабанду, драки, кражи, воровство, в Тирасполе судили по политическим мотивам (или, как говорили, «за политику»). Везли на суд на возе два вооруженных жандарма. Они сидели слева и справа от меня. Было начало марта: снег с дождем и ветром, холод, земля превратилась в месиво. Останавливались только для смены лошадей. Так на возу под открытым небом проехали около 22 километров до Жмеринки. Один из жандармов изрядно выпил (сестра принесла мне бутылку самогонки к примарии (сельсовету), другой поменьше. И вот спрашивает один из них: «За что тебя будут судить? – Не знаю, - отвечаю. – Вообще, не знаю, куда меня везут.

- В Тирасполь. Мы должны доставить тебя туда, взять расписку и домой (т.е. в Жмеринку). Но если ты ни в чем не виноват, то должен говорить одно и то же».

Это был хороший совет.

Ехали от Жмеринки немного поездом. Потом на какой-то станции нас пересадили в кузов машины, стоявшей на платформе товарного вагона. Таким образом мы ехали до самого утра. Солома, какие-то ящики, не спасали от холода, дождя, снега, ветра. В Раздельной – пересадка, поворот на Тирасполь. Когда вышли в Тирасполе на станции, то ни у жандармов, ни у меня ноги не сгибались, они совершенно окоченели, жандармы не могли даже винтовки держать в руках.

Только когда меня «сдали» и ушли жандармы, а другие забрали чемоданчик, вывернули карманы, сняли ремень, я понял, что, вероятно, что-то очень серьезное. Два или три дня – допрос. Прокурор, адвокат, их помощники, вообще, персонал суда, находился на втором этаже тюрьмы: на этом же этаже находились камеры. В большом коридоре – масса народу, из самых разных городов. Подошел как-то ко мне в коридоре адвокат (он так представился) и спрашивает: кто, откуда, за что? – Не знаю! – отвечаю. Тогда я тебе скажу: тебя обвиняют в распространении советских книг среди населения и собственно за то, что ты не сдал этих книг для сжигания. А вообще-то был приказ: собрать все книги в кучу и сжечь их посреди села. Такую бумажку я в свое время получил, но книги не собрал и не сжег. Я сказал, что, вероятно, где-то такое распоряжение затерялось или кто-то не принес его в школу.

Адвокат говорит, смотрит в глаза и держит руку возле кармана. Кто-то из обвиняемых посоветовал мне дать ему денег, если есть, я отдал около 300 марок, т. е. все, что смогли насобирать родители у себя и у соседей.

На другой раз при допросе адвокат меня уже защищал: «Как можно обвинять за то, чего он не сделал? Он ведь спрятал книги, значит, никому не давал. И он (т. е. я) не получил распоряжения о сдаче книг».

Когда вышел после третьего допроса, мне сказали люди, находившиеся в коридоре: «Смотри: если тебя поведут вот в эту дверь, то, значит, ты на свободе, а если в другую – то будет плохо».

В общем, я попал в первую дверь. Сейчас уже не так ярко помню все, но, конечно, переживал и страшно было...

Запомнился такой случай: когда меня регистрировали, я заметил ошибку в написании своей фамилии и сказал по-румынски: «Aici este ogreseala». На что секретарь громко сказала: «Ei stit pe-rumuneste». Это в какой-то мере повлияло на исход дела. Еще до ареста я нашел грамматику румынского языка, мог читать и неплохо понимал устную речь» [16].

Після участі в диверсії восени 1943 р. по зруйнуванню греблі біля с. Строїнці [17] до березня 1944 р. перебував у партизанському загоні.

Після вигнання окупантів М. Тростогон відновлював роботу школи у рідному селі, в якій викладав російську і німецьку мови і одночасно виконував обов'язки інспектора Гніванського райвно (червень-вересень 1944 р.). Продовжив навчання на філологічному факультеті Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського з спеціальності російська мова і література. Рішенням екзаменаційної комісії від 7 липня 1946 р. йому була присвоєна кваліфікація викладача 5-10 класів середньої школи [18].

Після завершення інституту його залишають викладати зарубіжну літературу й українську мову [19]. З 16 вересня до 21 грудня 1946 р. Михайло Ананійович працював лаборантом кабінету української літератури Вінницького державного педагогічного інституту. 6 січня 1946 р. Михайло Ананійович був призначений на посаду завідуючого кабінетом педагогіки, а 6 березня – завідуючим кабінетом російської та української мови і літератури обласного інституту удосконалення кваліфікації учителів. На цій посаді він працював до 29 жовтня 1952 р. У повоєнні роки, коли вкрай бракувало навчально-методичної літератури, Михайло Ананійович надавав відповідну допомогу сільським вчителям, багато їздив по районах, відвідував уроки [20]. Водночас, з 1946 до 1955 рр., з перервами, за сумісництвом він працював в різних школах Вінниці, де викладав українську і німецьку мови та малювання.

Наступні роки свого життя Михайло Ананійович пов'язав з Вінницьким державним педагогічним інститутом. 2 листопада 1952 р. він був прийнятий на

посаду старшого викладача кафедри російської і зарубіжної літератури, 1 вересня 1953 р. переведений на посаду асистента кафедри української мови. В серпні 1955 р., у зв'язку з скороченням навантаження залишив роботу в інституті.

З 5 жовтня 1955 р. до 30 грудня 1960 р. М. Тростогон знову працював у Вінницькому інституті удосконалення учителів на посаді завідуючого кабінетом іноземних мов. У зв'язку з цим виникла потреба здобуття ґрунтовніших знань з іноземної мови. 1957 р. Михайло Ананійович розпочав навчання на заочному відділенні Київського державного педагогічного інституту іноземних мов по спеціальності «Німецька мова».

З 1959 р. Михайло Ананійович був членом комуністичної партії, в якій залишався до 1991 р.

30 грудня 1960 р. М. Тростогон переходить на посаду асистента кафедри педагогіки та психології педагогічного інституту [21].

20 липня 1962 р. по завершенню навчання у Київському державному педагогічному інституті іноземних мов отримав диплом про другу вищу освіту з кваліфікацією учителя німецької мови середньої школи. Крім румунської і німецької, Михайло Ананійович згодом самостійно вивчив англійську, французьку, польську, читав іспанською, італійською, багатьма слов'янськими мовами. Загалом володів сімома мовами [22].

З утворенням у педагогічному інституті кафедри іноземних мов, 1 вересня 1962 р. М. Тростогон перейшов на посаду викладача цієї кафедри, 28 жовтня 1964 р. – старшого викладача і виконувача обов'язків завідувача кафедри. На цій посаді він пропрацював 23 роки, поєднуючи викладацьку, наукову, організаційну роботу. 1976 р. кафедра М. Тростогона отримала статус опорної (тобто кафедри, де удосконалюється організація і методика навчальної та виховної роботи, запроваджуються в практику передові методи викладання) [23]. У зв'язку з цим, брав участь в роботі Всесоюзної наради-семінару завідуючих міжфакультетськими кафедрами іноземних мов педагогічних інститутів 12-20 вересня 1984 р. в м. П'ятигорську, де виступив з доповіддю: «Роль словотвірних моделей в семантизації іншомовної лексики».

Відразу після завершення Київського державного педагогічного інституту іноземних мов М. Тростогон приступив до написання кандидатської дисертації «Семантично-стилістичні категорії лексики іншомовного походження в творах І. Я. Франка». Керівником була онука великого письменника – Зиновія Тарасівна Франко, к. ф. н., старший науковий співробітник Інституту мовознавства ім. А. А. Потебні АН УРСР. Михайло Ананійович виділив в іншомовній лексиці Франка такі складові, як суспільно-політична (600 термінів), літературно-мистецтвознавча (250 термінів), шкільно-педагогічна (125), мовознавча (85), адміністративно-державна і службово-канцелярська (зокрема фінансово-кредитна – 136), військова (близько 800), наукова (зокрема медична – 142 терміни), виробничо-професійна лексика. Вчений дійшов висновку, що *«І. Франко збагатив українську літературну мову новою, зокрема термінологічною лексикою, розширив семантико-стилістичні і структурні можливості української літературної мови...»* [24]. *«Найважливішим показником великої науково-прогресивної діяльності І. Франка в розвитку наукової термінології є те, що переважна більшість термінів і словосполучень іноземного походження, зафіксовані в його працях, міцно закріпились в активному словнику сучасної української літературної мови»* [25]. Після блискучого захисту, рішенням Ради Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького від 4 червня 1965 р. Михайлу Ананійовичу був присуджений вчений ступінь кандидата філологічних наук. Рішенням Вищої атестаційної комісії 26 липня 1967 р. він був затверджений вченому званні доцента по кафедрі іноземних мов.

Вийшов на пенсію за віком у 1983 р., проте продовжував працювати. Кафедру іноземних мов М. А. Тростогон очолював до 1 липня 1987 р. Надалі Михайло Ананійович працював на посаді доцента кафедри до 2006 р. 26 грудня 2001 р. отримав звання професора Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. 14 жовтня 2002 р. йому було присвоєне звання заслуженого працівника Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського.

Різноманітною була педагогічна діяльність М. Тростогона: лекції, семінари, наукові гуртки. *«Лекції Тростогона для студентів – одне задоволення. Навіть ті,*

що ставляться до німецької мови як до другорядної навчальної дисципліни, не бувають на його заняттях байдужими. Бо проводить їх Михайло Ананійович неординарно, вміло застосовуючи методіку наочного вивчення мови. Аудиторія, в якій працює Тростогон, завжди обвішана оригінальними плакатами, різноманітними посібниками його ж власного виробництва. І тут допомагає малярський талант. А скільки гумору, дотепності в самій манері викладання! На таких заняттях не нудьгуватимеш. Тим паче, що завжди Тростогон уміє зачарувати своїм предметом, пропонуючи для самостійної роботи цікаві теми» - писав Л. Кимак [26].

Багаторічний педагогічний досвід Михайла Ананійовича вилився в низку публікацій, у яких висвітлювалося формування загальнокультурного рівня студентів на заняттях з іноземних мов [27], роль самостійної роботи в життя людини. При цьому, було зроблено висновок про залежність успішності людини від рівня її самостійності. Йому належить декілька розробок з методіки вивчення іноземних мов [29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 36; 37].

В творчому доробку М. Тростогона були нариси про окремі населені пункти Вінниччини (Літин [38], Сутиски [39], Гнівань [40], Теплик [41]), топоніми Ворошилівки [42], Самгородка [43] та ін., сторінки минулого освіти [44; 45; 46; 47; 48] і культури [49], зокрема, походження власних імен на Поділлі [50].

Загалом, науковий доробок М. Тростогона становить близько 300 праць [51], з них – тримовний (німецько-українсько-російський) словник граматичних термінів [52], довідник з іноземних слів в творчості І. Франка (5320 термінів) [53].

За довголітню працю, участь у підпільному русі М. Тростогон був нагороджений 22 державними відзнаками, з яких два ордени - «Вітчизняної війни II ступеня» (1985 р.) і «За Мужність III ступеня» (1999 р.). Неодноразово Михайло Ананійович отримував подяки, грамоти, премії за сумлінну працю.

Ще з дитинства в Михайла Ананійовича було глибинне захоплення живописом, музикою і поезією. Сам він згадував про це так: *«Мама залишила мене на скрині, обклала подушками, щоб не впав, дала мені папірець і зелений олівець, який невідомо звідки взявся, намалювала кількома штрихами коника, а сама вийшла*

на вулицю. Я ж сидів і пробував намалювати такого ж коника. Увійшла мама, побачила мій малюнок, ухопила його і побігла хвалитися: «Подивіться, сусідки, яке шмаркате, а намалювало краще ніж я». От з тих пір я й малюю. Найчастіше малюю природу, тому що люблю її безмежно» [54].

Батько, іноді на останні гроші купував сину олівці й папір. З 1-го до 10-го класу Михайло малював загальношкільні газети. На третьому-четвертому курсах Вінницького педінституту намалював 16 портретів українських поетів та прозаїків, оформив кабінет української літератури.

У Вінниці його часто можна було зустріти в різних мальовничих куточках. Багато малював на рідній Тиврівщині. Михайло Ананійович був неодмінним учасником обласних виставок образотворчого мистецтва [55]. Зокрема, 1982 р. він мав персональну виставку у Вінницькому будинку природи [56]. Свої враження Г. Касіяненко описав від неї так: *«Акварелі Михайла Ананійовича соковиті, якісь напрочуд теплі, по-своєму ніжні, в них вилита любов до самотнього дерева, і до замріяного лісового озера, і до передгрозового неба»* [57]. Багато інших очевидців лишили свої враження від картин митця. Зокрема, Л. Кимак писав: *«У зимовому пейзажі, що вимальовується на папері, вловлюю якусь надзвичайну теплоту. І відчуваю, що її випромінює щедра на доброту душа. В цій доброті – загадка Тростогонового таланту, що квапиться озиватися до людей прекрасним»* [58].

Неодноразово ілюстрації (природнича графіка) Михайла Тростогона прикрашали публікації в пресі. Німецькі колеги М. А. Тростогона у 1972 р. навіть влаштували в Ерфуртському університеті його персональну виставку, про яку писали місцеві газети. 1974 р. на Московській виставці самодіяльного образотворчого мистецтва акварелі і графічні роботи Михайла Ананійовича здобули II місце. Поряд з цим, займався Михайло Ананійович і художньою фотографією [59].

Друге захоплення Михайла Ананійовича, який мав чудовий голос, музика – проявилось в самостійному опануванні гри на мандоліні. Навчаючись у Києві (1957-1962 рр.) Михайло Ананійович був учасником студентських концертів, виступав в Київському Будинку вчителя, де виконував італійські пісні. Прикметно, що після

цього він отримав запрошення навчатись в консерваторії. Цікавим є епізод творчої співпраці Михайла Ананійовича з відомими композитором Р. Скалецьким, який у липні 1959 р. написав музику на вірш М. Тростогона «Ніжні квіти» [60].

Юнацьке захоплення поезією Михайло Ананійович проніс через усе життя. Свої перші вірші він написав ще юнаком [61]. 1945 р. його вірш «В синяві далекій» сподобався М. Стельмаху і був надрукований у «Вінницькій правді». Був знайомий М. Тростогон і з М. Рильським. З 1955 р. почав друкувати свої твори в «Альманасі молодих письменників України» та в збірці «Перший заспів». Багато друкувався у пресі.

У січні-жовтні 2000 р. до свого 80-річного ювілею видав свій поетичний доробок у трьох збірках: «Природи вічної краса. Лірика» (Вінниця: «Віноблдрукарня, 2000. – 24 с.), «В небуття ідуть від нас роки: Вірші» (Вінниця: Континент-Прим, 2000. – 32 с.), «Відгомін веселий, відгомін печалі. Поезії» (Вінниця: «Віноблдрукарня», 2000. – 48 с.).

З літературного доробку М. Тростогона варто відзначити і його переклади пісень Й. В. Гете, байки «Не моя Ельвіра» та ін. [62].

Вдало склалося і подружнє життя Михайла Ананійовича. 1949 р. на першотравневій демонстрації він познайомився з студенткою медичного університету Вікторією Петрівною Заонегіною. *«Це лікар з великої літери»* - говорив він про дружину – *«чудова людина, добра, розумна, високоосвічена. Діти у нас теж добрі, співчутливі, готові допомогти іншим»* [63]. Глибокі почуття подружжя пронесло крізь усе спільне життя – близько 53 років. Родина мала двох дітей: Юрія і Аллу.

Михайло Ананійович мав чимало друзів. Товариські стосунки в нього склалися з багатьма колегами по роботі, зокрема, з професором М. Кравцем, який залучив його до редакційної колегії тез вінницьких обласних історико-краєзнавчих конференцій, доцентом В. Воловиком та ін. Найближчими друзями родини Михайла Ананійовича були родини поета В. Юхимовича, викладача педуніверситету Б. Буяльського, журналістів М. Гавриша, М. Дроздова і Я. Рекрута.

Останні роки Михайла Ананійовича були важкими. Старість загострила давні

хвороби. Страждання згладжувалися турботою доньки Алли, але іноді біль ставав нестерпним ... Незважаючи на все це, він до кінця життя залишався оптимістом, жодного разу за півтора роки прикутості до ліжка він не поскаржився, намагався добрим словом підтримати рідних. Серце Михайла Ананійовича зупинилося 11 квітня 2010 р.

Джерела та література:

1. Барабан В. Мольберт Михайла Тростогона // Комсомольське плем'я. – 1973. – № 115. – 29 вересня. – С. 4.
2. Дзигаленко Ю. Життєвий політ // Студентська територія. – 2010. - № 4 (34). – Травень. – С. 4.
3. Олександрів В. Вклоняємось Вам, учителю! // Педагог. – 2010. - № 3(390). – Листопад. – С. 2.
4. Пашенко М. А воля, як криця // Комсомольське плем'я. – 1970. – № 8. – 20 січня. – С. 3.
5. Пустіва В. Таланту незбагненні грані // Слово педагога. – 2000. - № 11. – листопад. – С. 14-15.
6. Хоменко Б. В. Тростогон М. А. // 3-над Божої ріки. Літературний біобібліографічний словник Вінниччини. Видання друге, перероблене і доповнене. – Вінниця: Континент-Прим, 2001. – 408 с. – С. 345-346.
7. Хоменко Б. 3 життєвих доріг // Тростогон М. А. Відгомін веселий, відгомін печалі. Поезії» (Вінниця: «Віноблдрукарня», 2000. – 48 с. - С. 4.
8. Зінько Ю., Кравчук О. М. А. Тростогон: людина, педагог, митець // Матеріали XXIII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення». (До 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). – Вінниця, 2011. – 416 с. – С. 324-332.
9. Кравчук О. М., Завальнюк К. В., Тростогон А. М. Михайло Тростогон у документах епохи: збірник документів і матеріалів – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 152 с.
10. Хоменко Б. 3 життєвих доріг // Тростогон М. А. Відгомін веселий, відгомін печалі. Поезії» (Вінниця: «Віноблдрукарня», 2000. – 48 с. - С. 4.
11. Кимак Л. Вічна загадка таланту // Вінницька газета. – 1993. – № 15. – 5 лютого. – С. 3.
12. Тростогон М. А. Відгомін веселий, відгомін печалі. Поезії» - Вінниця: «Віноблдрукарня», 2000. – 48 с. – С. 9.
13. Вінничани на Великій Вітчизняній. Книга спогадів жителів над Бугом про свою молодість, опалену війною. Т. II. – Вінниця: «Віноблдрукарня», 2001. – 352 с. – С. 311.
14. Там само.
15. Там само. – С. 312.
16. Кравчук О. М., Завальнюк К. В., Тростогон А. М. Михайло Тростогон у документах епохи: збірник документів і матеріалів – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 152 с. – С. 23-24.
17. Пашенко М. А воля, як криця // Комсомольське плем'я. – 1970. – № 8. – 20 січня. – С. 3.
18. Пустіва В. Таланту незбагненні грані // Слово педагога. – 2000. - № 11. – листопад. – С. 14-15. – С. 14.
19. Кимак Л. Вічна загадка таланту // Вінницька газета. – 1993. – № 15. – 5 лютого. – С. 3.
20. Олександрів В. Вклоняємось Вам, учителю! // Педагог. – 2010. - № 3(390). – Листопад. – С. 2.
21. Пустіва В. Таланту незбагненні грані // Слово педагога. – 2000. - № 11. – листопад. – С. 14-15. – С. 14.
22. Олександрів В. Вклоняємось Вам, учителю! // Педагог. – 2010. - № 3(390). – Листопад. – С. 2.
23. Барабан В. Опорні кафедри // Комсомольське плем'я. – 1976. – 11 травня. – С. 4.
24. Тростогон М. А. Семантико-стилістическіє категорії лексики іностранныго происхождения в произведениях И. Я. Франко. Автореферат дис. к. ф. н. – Киев, 1965. – 24 с. – С. 22.
25. Там само. – С. 23.
26. Кимак Л. Вічна загадка таланту // Вінницька газета. – 1993. – № 15. – 5 лютого. – С. 3.
27. Тростогон М. А., Богова В. І. До історії села Сутисок Тиврівського району // Тези доповідей дев'ятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 5 вересня 1990 р. – Вінниця, 1990. – С. 59-60.
28. Тростогон А., Тростогон М. Роль самостійної роботи в житті людини // Слово педагога. – 1999. - № 8. – Серпень. – С. 3.; Тростогон М. ... Плюс наполегливість, самостійність. Як розвинути талант // Комсомольське плем'я. – 1974. – 5 травня.
29. Власов Е. Н., Тростогон М. А., Куленко В. Е. Методические указания и задания для самостоятельной работы по немецкому языку. Ч. I. – Винница, 1978. – 52 с.
30. Методические указания и задания по немецкому и французскому языку для студентов факультетов физического воспитания. Ч. I. / Сост. М. А. Тростогон, Ц. И. Рожковский, А. Г. Григорчук. – Винница, 1981. – 52 с.
31. Тростогон М. А. Вимоги до побудови і проведення занять з іноземних мов // Методичні вказівки по організації навчально-виховної роботи на уроках іноземних мов. – Вінниця, 1976. – С. 7-14.
32. Тростогон М. А. Навчання у подільській гімназії (1814-1830 рр.) // Матеріали III-ї історико-краєзнавчої конференції «Вінниця: минуле і сучасне», присвяченої 50-річчю визволення України від фашистських загарбників. 5

жовтня 1994 р. – Вінниця, 1994. – С. 15-18.

33. Тростогон М. А. Поглиблення філологічних знань учнів на уроках іноземної мови як фактор розвитку їх світогляду // Методичні вказівки по організації навчально-виховної роботи на уроках іноземних мов. – Вінниця, 1976. – С. 45-51.
34. Тростогон М. А. Развитие филологических знаний студентов – важный путь к овладению иностранными языками // Активизация процесса обучения иностранным языкам на неспециальных факультетах пединститутів. Межвузовский сборник научных трудов. – Пятигорск, 1981. – С. 75-80.
35. Тростогон М. А., Лебедева Т. І. Методична розробка з аналітично-синтетичного читання для аспірантів та студентів старших курсів. – Вінниця, 1998. – 44 с.
36. Тростогон М. А., Прахт А. Д. Разговорные ситуации по немецкому языку в неязыковом вузе: (метод. разработка). – Хмельницкий: ХТИБО, 1983. – 70 с.
37. Тростогон М., Власов Е. Н., А., Куленко В. Е. Методические указания и задания по немецкому языку для студентов-филологов и учителей. Ч 2. В помощь для самостоятельной работы над синтетическим чтением. – Вінниця, 1978. – 51 с.
38. Тростогон М. А., Тростогон А. М., Рожковський Ц. Й. До історії Літина // Тези доповідей одинадцятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 3 вересня 1992 р. – Вінниця, 1992. – С. 31-33.
39. Тростогон М. А., Богова В. І. До історії села Сутисок Тиврівського району // Тези доповідей дев'ятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 5 вересня 1990 р. – Вінниця, 1990. – С. 59-60.
40. Тростогон М. А., Рожковський Ц. Й., Заонегіна М. П. До історії Гнівани на Тиврівщині // Тези доповідей шостої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця, 1988. – С. 40-41.
41. Тростогон М. А., Тростогон А. М., Рожковський Ц. Й., Рибаченко Н. Л., Григорчук Г. Г. До історії Теплика // Тези доповідей дванадцятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 7 вересня 1993 р. – Вінниця, 1993. – С. 31-32.
42. Тростогон М. А. Мікротопоніми та гідроніми с. Ворошилівки Тиврівського району // Тези доповідей п'ятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця, 1987. – С. 93-94.
43. Тростогон М. А., Рожковський Ц. Й., Тростогон А. М. Топоніми та мікротопоніми Самгородка на Козятинщині // Тези доповідей десятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 6 вересня 1991 р. – Вінниця, 1991. – С. 52-53.
44. Тростогон М. А. Навчання у подільській гімназії (1814-1830 рр.) // Матеріали III-ї історико-краєзнавчої конференції «Вінниця: минуле і сучасне», присвяченої 50-річчю визволення України від фашистських загарбників. 5 жовтня 1994 р. – Вінниця, 1994. – С. 15-18.
45. Тростогон А. М., Тростогон М. А. Створення реальних училищ у кінці XIX ст. // Матеріали III-ї історико-краєзнавчої конференції «Вінниця: минуле і сучасне», присвяченої 50-річчю визволення України від фашистських загарбників. 5 жовтня 1994 р. – Вінниця, 1994. – С. 18-20.
46. Тростогон А., Тростогон М. Єврейські та німецькі училища на Поділлі // Тези доповідей тринадцятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 6 вересня 1994 р. – Вінниця, 1994. – С. 35-36.
47. Тростогон М. А. Початкова єврейська освіта у Вінниці в кінці XIX – на початку XX ст. // Матеріали II історико-краєзнавчої конференції «Вінниця: минуле і сучасне», присвяченої 50-річчю визволення м. Вінниці від німецько-фашистських загарбників. – Вінниця, 1994. – С. 16-19.
48. Тростогон М. А. Система освіти у ФРН (в історичному розвитку) // ВДПУ ім. М. Коцюбинського: Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2001. – Вип. 4. – С. 163-170.
49. Тростогон М. А., Тростогон А. М., Рожковський Ц. Й., Верховлюк В. М. Створення та відкриття типографії у Вінниці // Вінниця – 630. Матеріали I Вінницької науково-теоретичної конференції. 1363-1993. – Вінниця, 1993. – С. 76-78.
50. Тростогон М. Індоевропейська основа власних імен на Поділлі // Тези доповідей шістнадцятої вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. 11 лютого 1997 р. – Вінниця, 1997. – С. 76-78.
51. Пустіва В. Таланту незбагненні грані // Слово педагога. – 2000. - № 11. – листопад. – С. 14-15. – С. 14.
52. Тростогон М. А. Словник граматичних термінів (німецька, російська, українська мови). – Вінниця, 1997. – 106 с.
53. Тростогон М. А. Словник іншомовної лексики наукових та публіцистичних праць І. Я. Франка. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 2001. – 96 с.
54. Пустіва В. Таланту незбагненні грані // Слово педагога. – 2000. - № 11. – листопад. – С. 14-15.
55. Подолинний А. У слові у кольорі // Тростогон М. А. В небуття ідуть від нас роки: Вірші. – Вінниця: Континент-Прим, 2000. – 32 с. – С. 3.
56. Касіяненко Г. Акварелі природолюба // Вінницька правда. – 1982. – 28 лютого. – С. 4.
57. Там само.
58. Кимак Л. Вічна загадка таланту // Вінницька газета. – 1993. – № 15. – 5 лютого. – С. 3.
59. Хоменко Б. З життєвих доріг // Тростогон М. А. Відгомін веселий, відгомін печалі. Поезії» (Вінниця: «Віноблдрукарня», 2000. – 48 с. - С. 4.
60. Тростогон М. А. Відгомін веселий, відгомін печалі. Поезії» - Вінниця: «Віноблдрукарня», 2000. – 48 с. – С. 42.
61. Будь-ласка – знайомтесь ! // Радянська освіта. – 1960. - № 59. – 23 липня.
62. Комсомольське плем'я. – 1975. – 13 вересня – С. 4.
63. Пустіва В. Таланту незбагненні грані // Слово педагога. – 2000. - № 11. – листопад. – С. 14-15. – С. 15.